

Prisiminimai apie
rašytoja
Kazi Borula

KAPSUKO CENTRINĖ BIBLIOTEKA

PRISIMINIMAI APIE RAŠYTOJĄ
KAZIĘ BORUTĄ

Medžiagą surinko :
D. Mickienė ir J. Kalinskienė
Redagavo D. Giniuvienė

1985 m.

PK 882, 2-94
Pr - 104

Petro Krisučiūno Viešoji biblioteka
Skaitytojų aptarnav. -kyriss Nr. 70
Invent. Nr. 03/1387

"... Gimiau sename, daug kovų pakėlusiamė Sūduvių krašte, kur i Šešupę įteka du upokšniai - Dovinė ir Sūduva, o lygumos suvilnija kalnais ir kalneliais, atsiremdamos į Žuvinto palias ir apmaurojusį ežerą..."

I Ž A N G A

Žinomą lietuvių rašytoją, Lietuvos TSR nusipepliusi kultūros veikėją Kazį Borutą visą gyvenimą siejo glaudūs ryšiai su tėviške, Kūloku kaimu. Iki Pirmojo pasaulinio karo būsimasis rašytojas kasdien vaikščiodavo į Liudvinavo pradinę mokyklą. Dažnas svečias savo tėviškėje jis buvo tada, kai po Pirmojo pasaulinio karo, grįžęs iš Rusijos, mokėsi Marijampolės gimnazijoje, vėliau mokytojų seminarijoje. Tik metai, praleisti Vienoje, Berlyne ir Rygoje, taip pat Kauno kalėjime, kuriam laikui rašytoja buvo atskyrę nuo gimtinės laukų, nuo Dovinės vingio. Ir paskutiniai savo gyvenimo metais, kiek leido sveikata, jis lankydavo savo gimtuosius Kūlokus.

Rašytojas į gimtinę atvažiuodavo dažniausiai vasarą ir pirmiausia skubėdavo prie Dovinės. Ten maudydavosi ir žvejodavo. Nieko nelaukęs aplankydavo ir Liudvinavą.

"Daug visokių miestų mačiau, - ne kartą kalbėjo Kazys Boruta. - Gražių ir didelių. Tačiau nėra gražesnio už Liudvinavą". - sakydavo K. Boruta.

Rašytojas labai mėgo vaikštinėti beržynelyje netoli gimtosios sodybos. Net ketino pasistatyti Jame namelį ir ten dirbti.

Daug savo gimtinės vaizdų K. Boruta įaudė į savo knygas. Daug jų yra eileraščių rinkinių "Obelis iš Sūduvos sodo" ir "Kryžių Lietuva" posmuose. Prozos knygose randame kaimynų ir pažystamų pavardes, apylinkių kaimų pavadinimus. O apie dievadirbi, koks aprašytas romane "Mediniai stebuklai" šiame darbe prisiminimais pasidalina Kūloku gyventojai.

Paskutiniai savo gyvenimo metais rašytojas dažnai užsimindavo, kad ketinęs parašyti knygą apie tėviškę ir jos žmones. Tačiau igyvndinti šio sumanymo jis jau nesuspėjo.

Ne kartą rašytojo téviškėje lankėsi draugai. Palyginti dažnokai, ypač ankstesniais laikais, atvažiuodavo jo jaunystės draugas Antanas Venclova. Vienas yk Kūlokuose viešėjo ir Petras Cvirka.

Šiuo metu Kūlokuose yra išlikusi Borutų sodyba, namas, ūkiniai pastatai, sodas. Name yra memorialinė seklyčia - ekspozicija apie rašytojo gyvenimą bei veiklą. Prie namo - memorialinė lenta su bareljefu.

Neužmirštas K.Boruta ir šiandien. Gimtinėje Kūlokuose plačiai pažymimi jo gimimo jubiliejai. Juose dalyvauja rašytojo artimieji, rašytojai, kritikai. Todėl neatsitiktinai šiame darbe pasakojama apie šiai metais įdomiai pažymėtas 80 - ias rašytojo gimimo metines.

TRUMPA BIOGRAFIJA

K.Boruta gimė 1905 m. sausio 6 d. Kūloku kaime, Liudvinavo valsč. /dabar Kapsuko rajone/, pasiturinčių valstiečių šeimoje. Pradinę mokyklą lankė Liudvinave. Pirmojo pasaulinio karo metu Borutų šeima pasitraukė į Rusijos gilumą. 1915 m. rudenį jis apsigyveno Maskvoje. Čia Boruta pradėjo lankyti gimnaziją.

Sugrįžęs į Lietuvą 1918 m., Boruta mokosi Marijampolės "Žiburio" gimnazijoje, o nuo 1920 m. – mokytojų seminarijoje. Čia jis aktyviai dalyvavo "aušrininkų" veikloje, buvo jų kuo – pos pirmininku ir "Aušrinės" žurnalo redakcijos nariu.

Marijampolėje Boruta pradėjo ir savo pirmuosius literatūrinius bandymus, eilėraščius, prozos vaizdelius, recenzijas daugiausia spausdino "Aušrinėje".

1924 m. pradėjo studijuoti Kauno universitete lietuvių kalbą ir istoriją. 1925 m. išleido pirmąjį savo eilėraščių rinkinių "A-lo". Už prozinę veiklą pašalintas iš universiteto, 1926 m. išvyko į Vieną, kur studijavo literatūrą, istoriją ir filosofiją. 1927 m., buržuazinės valdžios ištremtas iš Lietuvos, apsigyveno Rygoje. Tais pačiais metais išleido eilėraščių rinkinius "Dainos apie svyrubojančius gluosnius", "Kryžių Lietuva", apsakymų rinkinių "Drumstas arimų vėjas".

Kai 1928 m. buržuazinė Latvijos valdžia pareikalavo, kad Boruta paliktų Latviją, jis vėl nuvyko į Vieną ir tėsė studijas. Sunki emigranto dalia nepalaužė jauno rašytojo. Jis ir toliau nemažai rašė, palaikė ryšius su idėjiniais draugais.

1931 m. K.Boruta nelegaliai grįžo į Lietuvą, vėliau legalizavosi ir apsigyveno Kaune. Tuo metu jis daug rašė ir vertė, organizavo almanacho "Darbas" leidimą.

1933 m. buvo suimtas ir po pusantį metų kalinimo už ankstesnę antifašistinę veiklą užsienyje kariuomenės teismo nuteistas ketveriems metams sunkiųjų darbų kalėjimo. Poetui kalinint, draugai išleido jo naujų eilėraščių rinkinių "Duona kasdie-

ninė". Rūpinantis Lietuvių rašytojų draugijai, 1935 m. K.Boruta buvo amnestuotas.

Išėjęs iš kalėjimo, K.Boruta vėl atsidėjo literatūriniam darbui. Per trumpą laiką pasirodė keletas naujų jo knygų: romanas "Mediniai stebuklai", poezijos rinktinė "Eilės ir poemos", dviejų dalių knyga "Kelionės į šiaurę".

K.Boruta daug vertė. Iš jo vertimų ypač pažymėtini H. Ibseno eiliuota drama "Brandas", A.Tolstojaus romanas "Petras Pirmasis".

Tarybiniais metais, nugalėdamas tam tikrus vidinius prieštaravimus, K.Boruta įsijungė į tarybinę lietuvių literatūrą, parašė naujų veikalų : novelių romaną "Saulę ant pečių parnešti išėjo", apysaką "Baltaragio malūnas", tautosakine medžiaga pagrįstą knygą "Jurgio Paketūrio Klajonės", poezijos rinktinę "Suversti arimai". Paskutiniaisiais gyvenimo metais pradėjo rašyti istorinį romaną "SUduoniai".

Mirė 1965 m. Vilniuje. Palaidotas Rasų kapinėse.

PRISIMINIMU APIE K.BORUTA PASAKOJIMU
M E T R I K A

1. M.Borutaitė - Bajarčienė	gim.	1900 m. - pensininkė
2. Bekampis Vitas		1912 m. - pensininkas
3. Gauba Jonas		1904 m. - pensininkas
4. Gaubienė-Bagdonaitė		1903 m. - pensininkė
5. Papeikienė Antanina		1915 m. - pensininkė
6. Macikonytė -Akstinavičienė Petrė		1892 m. - pensininkė
7. Rutkauskas Vincas		1906 m. - pensininkas
8. Mickevičius Juozas		1898 m. - miręs
9. Strolytė-Avižienienė Izabelė		1897 m. - pensininkė
10. Birštonienė Elžbieta		1899 m. - mirusi
11. Stanaitis Adomas,Adomo		1902 m. - miręs
12. Papeikienė - Dulskaitė Antanina		1897 m. - pensininkė
13. Dulskaitė Ona		1898 m. - pensininkė
14. Matulytė Adelė		1899 m. - pensininkė

M. Borutaitė - Bajarčienė

x x x

Petras teisus, sakydamas, kad greičiau už vyšnios la-pus krinta mūsų dienos, vysta metai. Tikrai, kaip greitai bėga laikas ! Rodos, tik lauki pavasario, sodų sužydėjimo, o nepa-junti, kai rudenėjančiais laukais pradeda driektišvoratinkliai ir danguj ima šviesi Paukščių Takas, sukeldamas nostalgiją ir primindamas, kad ir mes, kaip anie sparnuočiai, išskrisim...

Išskrisim ! Tą ypač pajunti, kai mirtis savo sparnu paliečia brangiausius, mylimiausius asmenis. Be laiko nutruko gyvybės siūlas ir mano brolio Kazio; liko neigyvendinti jo kūrybiniai planai, sumanymai, lyg neužbaigta daina, kadaise, jaunystėj, suskambėjusi ir išsisklaidžiusi gimtojo Kūlokų kaimo kryž-kelėj...

x x x

Mūsų tėvas Kazys Boruta buvo tvarkingas ir to paties reikalaudavo iš mūsų, vaikų. Reikalaudavo, kad viską padėtume į vietą, bardavo, kad "nečedijam" drabužių ar kitų daiktų. "Vien-dieniai, - dažnai sakydavo, - kaip jūs gyvensite ? !" Tėvas bu-vo labai taupus, bet nešykštus. Nelaimės ištiktam visada padé-davo. Visada laikési duoto žodžio : ką pažadėjës, Šventai ište-sédavo. Jo sąžiningumą žinojo visa apylinkė, taip pat ir Liud-vinavo žydeliai, kurie pinigus kartais skolino.

Tėvas buvo ramaus būdo, tvirto ir pastovaus charakte-rio. Niekados neteko matyti jo labai linksmo, bet ir liūdno ar pikto. Su visais kaimynais gražiai sugyveno. Buvo santorus, nie-kada nepasigerdavo.

Buvo augalotas, pailgo, saulės ir vėjo nugairinto vei-do, giliomis, vis susirūpinusiomis akimis.

Motina - Marija Sirutytė - Borutienė - atitekėjo į

Kūlokus iš Devoniškių, būdama 18 metų. Ji buvo energinga, be galo myléjo gèles. Po namo langais visada žydéjo jos rūpestingai prižiūrimas darželis. Surasdavo ji laiko ir prie sodo tvarkymo ranką pridéti : išvedžiojo takelius, prisodino pakraščiais gėlių.

Mūsų mama, pamačiusi kur kokią naujovę, stengdavosi ją īgyvendinti pas save. Po 1914 metų karo ji īsijungė ir į visuomeninį darbą. Ji buvo išrinkta Liudvinavo Katalikų Moterų draugijos pirmuininkė. Jos energijos ir rūpesčių dėka buvo pastatyta Liudvinavo susirinkimų salė /dabar mokyklos biblioteka/. Mamai labai patiko visokie užsiémimai, išvykos. Ji tarsi pajau nedavo, užmiršdavo kasdieninius vargus.

x   x   x

Vyriausia iš vaikų buvau aš, antras - Kazys, būsimasis rašytojas. Gimė jis 1905 metais sausio 6 dieną. Buvo pakrikštytas vardu, kuri turėjo tévas ir senelis. Šeimoje vaikystėje ji vadinom Kazium.

Mūsų vaikystė prabégo ramiai.

Ziemą daugiausia laiko tek davavo praleisti troboje. Išsigalvodavom visokiu nesudétingu žaidimų. Ypač smagu būdavo vakarais,kada moterys verpdavo arba tašydavo, skaptuodavo, darydavo klumpes, šliures . "Poniškų" žaislų neturėjom.

Pavasariais ir vasaromis daugiausia laiko leisdavome laukę. Lakatydavom po pievas, gaudém žuvis po upeli, maudomés Dovinėj. Mégdavome žaisti ant Levoniškés ir Dzingiškio kalnelių, apaugusių beržais, lazdynais.

x   x   x

Atéjo laikas į mokyklą eiti. Ji buvo Liudvinave, apie trys su puse kilometro nuo Kūloku. Aš pirmoji pradéjau mokyklą lankytí. Kazį labai trauké ir elementorius ir grifelis su grifeline lentele. Aš ne visada jam duodavau: būdavo gaila grifelio, o be to aš ant tos lentelės namų darbus atlikdavau.

1912 metų rudenį jau abudu su Kaziu patraukéme į

mokyklą.

Pasirodė Kazys gabus, mokësi gerai. Kai Kazys baigė antrą skyrių, tètè paprašė mokytoją Gerulaitį ruošti stojamiesiems egzaminams į gimnaziją.

Kazys visą gyvenimą minėjo Liudvinavo mokyklą. Kadą tik tekdavo būti Liudvinave, visuomet stengdavosi praeiti pro mokyklą, tarsi norëdamas išgirsti anų dienų aidą. Neužmiršo jos ir mirdamas - dali savo asmeninės bibliotekos knygų paliuko Liudvinavo mokyklai.

x   x   x

Kilus 1914 metų karui, visi planai pasikeitė. 1915 metų vasarą mūsų šeima patraukė nuo fronto į rytus. Mums, vai kams, tai buvo lyg pramoga, mes nesupratom, kokią pradėjom kelic né.

Iki Minsko važiavome arkliais, o ten sédome į traukinį. Taip pasiekėme Maskvą ir apsigyvenome Bogorodske.

Karo metu patyrėme nemaža vargo, nes trūkdavo ir maisto, ir drabužių. Bet mudu su Kaziu nusprendėme, nepaisydami nieko, mokytis. Stojom į progimnaziją. Véliau mes apsigyvenom bendrabučiuose: Kazius - Maskvoj , o aš su Petru - Voroneže.

Pagaliau 1918 metų rudenį grįžome į Lietuvą. Véi prasidėjo gyvenimas Kūlukuose.

Kazys įstojo į Marijampolés gimnazijos III klasę.

Jis labai mégo skaityti knygas. Sunkiai sekësi lietuvių kalba, kurios buvo nesimokęs. Bet jis pasiryžo įveikti šią "bédą". Išnico į gramatiką, aš kartais jam padiktuodavau.

Brolis labai mégo klausyti pasakojimų, pasakų, eiléraščių, kuriuos pasakodavo močiutė Sirutienė /pas ją Marijampoléje mes gyvenom/.

Prabégo metai, kiti. Kazys gerai mokësi, daug skaitė. Pradéjo ir pats kurti. Jo eiléraščiai pasirodė laikraščiuose ir žurnaluose.

1920 metais brolis peréjo į mokytojų seminariją. Tévams ir močiutei tai labai nepatiko.

1923 metais, bûdamas III kurse, įstojo į "aušrininkus". Kazys "Aušrinėje" spausdino savo prozos vaizdelius ir ei-

léraščius. Kurybai buvo būdinga ieškojimo dvasia ir maištingas turinys.

Būdamas paskutiniame kurse, Gegužės pirmąjį néjo sōdinti medelių ir atkalbinėjo kitus. Už tai buvo pašalintas iš seminarijos.

Kai močiutė anūkui kalbėjo, kad eitų pas direktorių atsiprašyti, jis griežtai atréžė: "Nešnekékit, padu aš nelaižysiu". (Tiesa, padu jis niekam nelaižė visą gyvenimą. Véliau kai kam nepatiko, kad Boruta nelankstus.) ./.

Kazys kreipėsi į gimnazijos direktorių, kad leistų laikyti egzaminus eksternu. Gimnazijos direktorius sutiko. Brolis egzaminus sėkmingai išlaikė.

x   x   x

1924 metų rudenį Kazys išstojo į Kauno Vytauto Didžiojo universitetą, Humanitarinių mokslų fakultetą. Tėvams buvo sunku besimokančiam padėti, todėl Kazys pradėjo dirbti žydų progimnazijoje.

Kai parvažiuodavo namo, tėvas jam priekaištaudavo, kad dedasi su cicilikais, neina į bažnyčią... Dažniausiai sunus tylėdavo, bet kartais pradėdavo aiškintis, ginčytis, visi įsi-karščiuodavo, supykdamo. Kazys stengdavosi kuo greičiau išvažiuoti.

Brolis buvo labai jautrus, ir toks - nors ir trumpas įtempimas jam buvo skaudus, sunkus ir nemalonus.

Tokiais atvejais aš stengdavausi jų susikirtimą su-švelninti. Mačiau, kad tėvai labai pergyvena dėl Kazio pasaulėžiūros, dėl jo tardymo, kalėjimo.

Brolis buvo tiesaus būdo, atvirai į akis droždavo, ką galvodavo. Kartais dėl tokių būdo bičiulių, draugų netekdavo.

x   x   x

Neatsimenu gerai, kokiais tai buvo metais. Brolis iš Berlyno parašė, kad nori su mumis susitikti. Susitarėm ant Nemuno kranto.

Vieną šeštadienį, gavusi leidimą, perėjau Tilžę per

tiltą. Pasukau, kaip buvome susitarę, nuo tilto panemune į vakarus.

Ir štai - rodos, dabar gyvai matau akyse - jis stovi ant Nemuno kranto užsisvajojės, susimąstęs. Atrodo, kad jis čia batų tik kūnu, o mintys - ten, anoj pusėj Nemuno, Tėvynėje...

Šnekėjom, tylėjom ir vėl šnekėjom. Jis labai troško grįžti namo, į tėvynę.

- Taip nusibodo svetimas dangus
Ir gatvės svetimos, ir žmonės.
Norėtysi matyti tėviškės laukus
Nors iš kartuvių paklodės, -

padeklamavo jis man tada./ Turbūt šie posmai ir gimė ten, ant Nemuno kranto./

Matyt, širdy daugiausia buvo mama. Vėl grįžo prie jos.

- Nelaukei tu, ir aš gal netikėjau,
Kad kryžiaus kelias sunui teks:
Ir akmenims ji mėtys niekadėjai,
Ir išvarys į svetimas žemes.

Kitą dieną aš grįžau namo. Brolis paliko svetur. Grįžti į tėvynę buvo nevalia, užginta.

X   X   X

Kazys areštuotas, areštuota ir žmona Ona, kuri laukia kūdikio.

Sužinojau, kad juos teis kariuomenės teismas. Kaltinamusjų suole atsisėdo Kazys Boruta, Ona Kazanskaitė - Borutienė, Kazys Jakubėnas, Jonas Lukoševičius, Maksas Šuvelis ir kt.

X   X   X

1944 metų vasara rytuose vis smarkiau gaudė patrankos - artėjo frontas. Vokiečiai įsakė visiems gyventojams trauktis į vakarus.

Visi pasitarėme /namie buvo ir Kazys su šeima/ ir

nusprendėme niekur iš savo krašto nesitraukti. Tačiau vokiečiai privertė palikti namus. Atsidurė visi prie Kalvarijos. Čia Kazui su Petru pasisekė nuo vokiečių pasprukti/ vaikus ir moteris jau anksčiau buvo nugabenę į Kaupius pas dėdę/.

Vokiečiai traukėsi, juos vijo tarybinė kariuomenė. Sekančią dieną visi sugrįžo į Kūlokus. Tik sesuo Petronėlė su vyru atsidurė Rytprūsiuose, kur ir daugiau mūsų krašto gyventojų buvo nuvaryta.

Kazio Širdy tilpo ne tik savieji. Tilpo visi žmonės, ypač vargstantys, paleisti nelaimės, gyvenimo smūgių.

Iš mažens jis buvo jautrios, meniškos sielos, jautrus gamtos grožiui...

Gyvendamas Pajesyje, ant stataus Jesės kalno turėjo nameli; buvo užveisqės gražų sodeli. Jis skendo įvairias palvėse gélėse. Žydėjo ir Vilniuje gélės, Olandų gatvėje ant balkono. Mano prašydavo :

- Atvešk tokį gėlių, kokias augindavo kadaise mama Kūlokuose...

x   x   x

Bekampis Vincas, gyv.

Kūloku kaime

Esame kaimynai, todėl Borutų šeimą gerai pažįstu, ypač tėvus ir rašytojo broli Petrą, kuris gyveno tėviškėje. Su Kaziu Boruta taip pat dažnai susitikdavome, kai jis parvažiuodavo į namus.

Išsiskyrė Kazys iš brolių ir sesery. Visi buvo religingi, ateitininkai, o jis - proletaras. Parvažiavęs prastai apsirengdavo, eidavo pasišnekėti su berniukais ir tarnaitėmis bei kumečiais. Nor ir kitokių pažiūrų, su saviškiais sugyveno gražiai. Buvo geras, kuo galėdamas padėdavo saviškiams.

Kazys pasakodavo, kad norėtų ant kalnelio, kur yra beržynėlis, pasistatyti vilą, turėti kokius 5 ha žemės ir šeimininkauti.

Čia, ant kalnelio, beržynėly, 1930 m. - Vytauto Didžiojo metais - Kazio Borutos iniciatyva buvo pasodintas ažuolas.

Dabar jo nebéra - nukirstas.

Atostogaudavo paprastai téviškéje, dirbdavo su vi-sais. Prisimenu, kartą grįžau iš Liudvinavo, o Kazys važiuoja ilgavežimiui tik trim ratais. Paklausiau, kodėl važiuoja tik 3 ratais, o jis manė, kad juokauju, ir atsakė : "Kad ir su trim, bele tik gerai važiuojasi". Paskui apsižiūrėjo.

Paskutiniai metais domėjos Kūloku kaimo priešitimis, Dulskos medžio drožiniais. Nufotografavo mano sesers saugomą kryžių, kuri mūsų tévai buvo nupirkę iš Dulsko.

Parvažiavęs visada užsukdavo pasikalbēti Ūkiškais reikalais, eidavo ant kalno į beržynėli.

Kazys buvo jautrus, neapkentė žiaurumo ir prievertos, per tévo laidotuves, išėjės į kiemą, susidūrė su liaudies gynėjais. Tie īsakė pakelti rankas/ laikai buvo neramūs, po karo/. Kazį tai labai sujaudino. Jam visada atrodė, kad ~~niškas~~ neturi teisés žmogaus žeminti.

Atviras nebuvo ir apie save pasakoti nelabai megdavo.

x   x   x

Guba Jonas, gyv.
Kūloku kaime

Borutų šeimą gerai pažinojau. Mano sesuo yra rašytojo brolio Petro žmona. Be to keletą metų po karo, kol pasistatėme savo namą, gyvenome pas Borutus.

Kazio Borutos tévas – turtingiausias Kūloku kaimo gospodorius, bet buvo nepuikus, vaikščiodavo paprastai apsirengęs. Motina – smarki, energinga, Liudvinavo parapijos moterų draugijos pirmininkė.

Kazys, kaip ir tévas, buvo nepuikus. Parvažiavęs atostogų, padėdavo dirbti – ir rugius kirsdavo, ir kuldavo. Labai megdavo klausytis, kaip žmonės kalba. Pats į kalbą nesikišda-

Buvo kartą jų namuose pavasarinių sueiga, balius, Kazys nedalyvavo. Jis nuėjo į kumetyną kumecių švesti, jiems knygas skaitė.

Kai tévas skýsdavosi, kad daug darbo, sunku gauti žmonių, Kazys jam pasiūlydavo atiduoti bent pusę žemės kumečiams.

Paskutiniai metais prieš mirtį rinko medžiagą apie

Kūloku kaimo senus žmones, apie kalnelių, pievų, gojelių vardus, apie Dulską. Sakė, norės parašyti knygą apie Kūloku kaimo istoriją.

Rašytojas labai mylėjo motiną. Dažnai lankydavo. Kai sirgo, ant rankų išnešdavo į sodelį. Priveždavo visko, ko tik ji pageidavo.

Borutų namuose kartu su Kaziu lankydavosi A.Venclova, P.Cvirka ir kiti rašytojai.

Kazio Borutos brolis Petras mėgdavo juokus kręsti. Sako, atvažiavo pas vieną merginą kavalieriai. Petras su draugais išardė vežimą ir užkélé ant kluono stogo. O paskui kvatojo, žiūrėdami, kaip vargo tie kavalieriai, kol nuėmė.

Kitą kartą vestuvėse, tyčia prastai apsirengęs, mandriausias merginas šokti vedė.

Arba vėl. Uždegė negyvenamoje Burbulių trobelėje, įstataęs į išdrožtą buroką, žvakę ir émę kaimo bobeles baiminti, kad ten vaidenasi.

x x x

Gaubienė – Bagdonaitė ,
gyv. Kūloku kaime

Mokiausi kartu su Kaziu Boruta Liudvinavo mokykloje prieš 1914 metų karą. Mokytojai tada buvo trys – Sereda, Gerulaitis ir Grinkevičius. Mokė kiekvienas po vieną skyrių. Vaikų buvo apie 200. Mokė rusiškai. Dažnai bausdavo – statydavo ir klupdydavo į kampą, kirsdavo į delnų lineika, palikdavo be pietų.

Iš karto mokémės senoje mokykloje, o apie 1911 metus pastatė naują. Atsimenu, kad per atidarymą Botyrius deklamavo eilėraštį, o aš buvau nauja suknele. Kazys Boruta už mane jau nesnis ir mokėsi naujojoje mokykloje.

I mokyklą dažnai eidavom kartu. Kazys buvo kaip ir visi vaikai, mėgo paždykauti. Susipyko jis kartą su jaunesniu broliu Petru, griždamas iš mokyklos, ir sako: "Atiduok, snargliau, dvi kapeikas !" Kokių jis kapeikų jis tada reikalavo, nežinau .

Kai prasidėjo karas, Borutai išvažiavo į Rusiją. Vėliau grižę pasakojo, ką matė, ką pergyveno. Kazio seserys buvo

išmokusios siūti batelius iš medžiagos. Pamokė ir mane.

Kazys tada išvažiavo mokytis į Marijampolės gimnaziją. Susitikdavom rečiau.

Visi Borutų vaikai buvo labai darbštūs, ypač Magdutė ir Jonas.

Paskutiniai metais parvažiavęs, Kazys užeidinėjo pas senus žmones, klausinėjo apie Kūloku praeitį, apie Dulską.

Žinau, kad Dulska gyveno ant Dovinės kranto. Gražiai drožinėjo. Padarė Simono bažnyčioj aktorių. Darydavo lazdas. Vie ną padarė kunigui. Kai kunigas klausė, kaip lazda vadinas, Dulskas atsakė : "Kumbur - bumbur- bumbur".

Kūloku Akstinavičiai /Jonai/ pareina iš Dulskų giminės.

x   x   x

Kūloku kaimo žmonės pasakoja, kad "Baltaragio malūne" Kazys Boruta aprašęs jiems pažistamas vietas, panaudojęs Kūlokuose žinomas nepaprastas istorijas. Gi "Jurgio Paketurio Klajonė - se atvaizduotas išdaigininkas ir pasakorius, turis brolio Petro bruozą.

Papeikienė Antanina

... Udrupy buvo vėjinis Botyriaus malūnas. Malūnininko žmona jauna mirus. Turėjo Botyrius labai gražią dukterį ir išleido ją labai toli. Jaunikaitis pas nuotaką atvažiuodavęs labai gražiai arkliais.

... Netoli Dulsko gyveno mergina. Kartą ant kalno ties Vencium ji pamatė skarbą degant. Pasakė tévui, ir tas pinigus išsikasė. Kitos dienos vakarą, eidama ančių parsivaryti, sutikusi ponaiti-vokietuką. Tas ją į pelkes įsivilijojo ir pasmangė. Rado ją rytą į užpakalį atsukta galva. Nusigandęs tévas, pinigus vél užkassé. Po kiek laiko žménės vél matydavo skarbą degant, bet jo ieškoti bijojo.

... Grigabalėse dažnai ir dieną žmonės nežinia kodėl dažnai paklysdavo. Matydavo ten vaikščiojančius žiburius. Matė ponaiti, pasidėjusi tris žvakutes, sėdinti prie stalelio ir rašanti. Kartais girdėdavo ériuką bliaunant. Mano tétes dėdė jojo į naktigone ir pamatė prie ugnies seni sédint, lazda pinigus maišant. Šalia didžiulis šuo guli. Senis prisakinėjo dėdę, kad tylėtų. Papasakojo tik mirdamas. Ir aš mačiau kylančias, bėgančias ugneles.

"Mediniuose stebūkluose" K.Boruta pasakoja tragišką Vinco Dovinės istoriją. Vinco Dovinės prototipu buvo Kūlokų kaimo dievdirbys Tamošius Dulksa. Apie jį ir pasakoja Kūlokų kaimo seneliai.

x x x

Pasakoja Mascikonytė - Akstinavičienė Petrė, gyv. Kūlokų kaime

Turėjo Dulksa apie 1 ha žemės prie stubukės, bet ji buvo parduota Baltuškams, dar prieš mums apsigyvenant pas Dulskus. Tikriausiai Dulksa pragėrė. Mes su vyru norėjom tą hektarą atsipirkti, bet negavom.

Dulskos stubukė buvo sena, nedidukė. Kambariukas buvo labai mažas, tamsus. Tem mažas langutis švietė. Stovėjo Magdutės lovukė. Po ja buvo duobė, kur bulves laikydavo. Paskui dar turėjo mažą virtuvukę su vienu langu. Už lentų sienukės éjo stuba. Iš viso buvo keturi langai. Grindų nebuvo. Taigi, Dulskos trobelėje buvo mažas kambariukas /kamaraitė/, virtuvė, stuba /didžiausias kambarys/ ir priemenė. Prie mūsų kryžininko daiktų jau nebuvo. Stuba šiaudais dengta. Kai vėjas papūsdavo, kraiga nunešdavo, tai susitaisydam.

Turėjo Magdutė 2 - 3 vištas. Prie namo augo 3 vyšnios. Stubukė buvo aptverta. Magdutė jauna labai darbsti buvo. Niekada neužsileis kitam, nepasiduos. Griebé rugius ir apkurto peršilus. Vėliausiai mirė kryžininko duktė Bronė Keturvalakiuce.

Kryžininkas buvo biednas. Nugerdavo smarkiai. Jis bažnyčion neidavo. Netoli mūsų namų, sako, stovėjo Dulskos kryžius. Marijampolėj Velykų dienose prie Kristaus karsto stovėdavo Dulskos darbo kareiviai.

Dabar ant kranto klevelis auga. Stubukė stovėjo arčiau upės, o kur klevelis, ten baigësi kryžininko sodelis.

x x x

Pasakoja Rutkauskas Vincas,
gyv. J. Janonio kolūkyje
Dulksa išdroždavo ir Kristų iš medžio. Nemanykit,

reikėjo smegenų. Atvažiavo Papečkys iš Kižų ir paprašė padaryti šautuvo medį. Tai jis ant to medžio išdrožinėjo, kad strielčius zuikl Šauna. Dulskai brangiai už tą darbą neužpraše, ale Papečkys iš unaro daug davė.

Stuba buvo sulūžus, sena į du galus. Savo žemės Dulskai neturėjo. Laikė keliais vištas, kurios ateidavo man į miežius. Kai Dulskai pamatydavo, kad miežiai grūduose, jas užsidarydavo. Niekad žmogui ant juoko nedarė. Vasara duodavau jam obuolių, grūšių, kai ateidavo.

Dulskai turėjo visokių knygų, net žydišką bibliją. Tą bibliją sako, gavo net iš Prancūzijos archyvų. Vakarais savo stu-bukėj Dulskai tą bibliją pasiima ir skaito žmonėms, kokia žydų tatyba. Skaitė gana įdomiai.

Buvo buinas, nekūdo veido, diktas. Labai gudrus senukas, draugiškas. Myléjo visus, saké, kad mes visi Adomo vaikai. Kytras buvo po šimtą velnių. Drožinėjo gražiai.

Kai atėjau į Danieliškes gyventi, Dulskai po kokių 5 metų mirė. Lydėjo į kapines ji žmonės gražiai. Palaidotas Liudvinavo kapinėse. Jo nočynas, net varstotą nupirko Baltuškai. Mirė Dulskai rudenį, apie rugpjūčio mėnesį.

Ateina, būdavo, Dulskai Liudvinave į karčiamą. Neturi pinigų, žydas neduoda išgerti. Dulskai kai ims riesti, kas laukia nekrikšto po mirties, net baisu pasidaro. Mes juokiamės, plojam, o žydelis neturi kur akių dėti. Atneša jam degtinės.

Pasakoja Matulytė Adelė,
gyv. "Tarybiniu keliu" kolūkyje

Buvo mūs namuos Dulskos padarytas kryžius. Jis atrodė iš tikro beržo, su baltais taškučiais. Ir mūka buvo. Per karus kryžius dingo.

Mamelei buvo padaręs ratelį, vyšniavai apdažytą, ir lazdą. Ant tos lazdos išdrožinėta gilės ir qžuolo lapai, įvairūs guzikai. Būdavo, paspaudi, atsiranda rankenėlė. Jei ją ištrauki, lieka lazda be rankenėlės ir matosi skylė.

Dulskai jau senas buvo. Nepamenu, kaip atrodė, bet pas mus buvo, atnešė mamulei lazdą.

Jo duktė Magdė pasakų mokėjo visokių. Tikriausiai iš

knygų. Linus pas mus braukė ir pasakojo. Pasakojo apie dvylia
varnų, i kuriuos broliai pavirto, ir "Sezamai, užsidaryk ! Se-
zamai, atsidaryk !".

x x x

Pasakoja Mickevičius Juozas,
gyv. Vaitiškių kaime

Dulska drožinėjo visokias figūras. Sakydavo žmonėms:
"Kad galvą ant kuolo palikti galēčiau, pasinaudotų kiti". Kol
gyvas buvo, vis prie baikų. Daugiausia baikų su žydais krėsda-
vo. Buvo jo duktė be nosies. Dulska bus, tikriausiai, palaido-
tas Liudvinavo kapinėse.

x x x

Pasakoja Strolytė - Avižienienė
Izabelė, gyv. Dviratinės kaime

Stambus žmogus Dulksa buvo. Toks tiesus, aukštas,
nesiskutęs. Rengesi ne visai prastai: ilgu paltuku, lyg pus-
palčiu. Buvo visai žilas.

Tėtė pasakojo, kad jis iššaukęs stebuklus, jo žmona
persigandusi ir mirusi.

Buvo pas Akstinavičius lazda, išdrožinėta taip : žal-
tys ar gyvatė rangosi išsižiojusi.

Kai atėjau gyventi, Dulskos stubukės nebuvo. Sako,
kad dievo jis nepripažino.

Liudvinave tada buvo kelios karčiamos.

x x x

Pasakoja Birštonienė Elžbieta ,
gyv. Liudvinave

Man pasakojo Šumskienė /dabar jau mirusi/ apie Dul-
ską. Sako, pirma Dulksa užsigeria, o paskui drožinėja. Jis taip
šenekėdavo: "kai neimu šnapso, negaliu tokių dalykų daryti, kaip
dievo mūka - kančią. Kai išgeriu, būnu drąsesnis, o taip man skau-

du drožinėti".

Apie Dulską , kuris mokėjo gražiai drožinėti,pasakodavo ir Amilevičienė /dabar gyvena Vilniuje pas anūkę - mokytoją Birutę Jašinskaitę /.

X X X

Pasakoja Stanaitis Adomas,
gyv. Vaitiškių kaime

Perėjus lieptą, ant kranto po kaire yra klevelis. Ten stovėjo Dulskos troba. Kiek stuba užima, tiek žemės turėjo. Stuba buvo prasta, čytas, šiaudinis. Vaikų Dulskai lyg turėjo. Dukters Magdės buvo nuėsta nosis,tokia,mat, liga. Per karą ji išėjo į Rusiją ir dingo. Giminės išsidraskė stubą, pasidalino. Nueini, būdavo, ant pleciaus, tai randi kokį kaltuką, grąžtuką-vis Dulskos.

Magdė ,girdėjau, pas Tolubą rugius kirto, peršilo baisiai, atsivėdino ir apkurto. Toluba, gaspadorius, pats kirto rugius ir vis ragino : "Magde, už pusrubli, Magde, už pusrubli". Ta ir paskubaino.

Pas Aleksą Joną buvo karvelis. Dulskai sako : "At-nešk man jį, padarysiu". Ir padarė iš medžio. Lazdas su rupūžem, gyvatėm, vabalais išdroždavo. Girdėjau, daug visko buvo padaręs į Liudvinavo bažnyčią, kuri per 1914 metų karą sudegė.

Darydavo puodams dugnus - medinius su rankenuke ir skylute užkabinti. Bet, jei tą dugną blogai užlaikai - pokšt su kirviu. Taip darydavo dukteriai.

Tėtė pasakojo irgi, kad Dulskai gerai knygas skaityt mokėjo. Tėvas ir kiti kaimynai vakarais eidavo pasiklausyti skaitymo. Sako Jis gerdavo.

Išgéręs sakydavo : "Dieve, tu mane sutvėrei, o aš tave padariau, padariau ir prageriau.

x x x

Pasakoja Papeikienė - Dulskaitė
Antanina, gyv. Kūloku kaime

Buvau kokių 14 metų, kai mirė Tamošius Dulskas. Jau apie 60 metų, kai jis mirė. Senas mirė, maždaug 80 metų. Dulskas buvo daktorius. Dar mano tévą mokino. Mano tévas Juozas Dulskas ir kryžininkas buvo brolių vaikai. Taigi Juozas ir Tamošius pusbroliai.

Senatvėj Tamošius tik cigarnyčias, lazdukes darė,levy ant jų pridroždavo. Smulkius niekus dirbdavo. Senoj Liudvinavo bažnyčioj Dulskas altorius išdrožinėjo : tokios mėlynos uogos karo, lapai raitosi.

Namuose dirbdavo, pas žmones néjo. Biednas buvo. Būdavo, kai išeina iš namų, kokias tris dienas geria. Nugerdavo visą laiką. Magdė, būdavo, atbėga ir prašo : "Duokit, susimildami ką valgyti".

Žemės Dulskas neturėjo. Gyveno ant mūsų ląuko, neturėjo net kelio įvažiuoti. Vėliau stubukę perkélé arčiau kelio, netoli mūsų sodybos. Dar vėliau persikraustė į Danioliškes, prie Dovinės. Stubukę kryžininkas perveždavo arkliu. Troba nebuvo prasta, langai ne visai maži. Danioliškėse ji stovėjo ant Dovinės kranto. Buvo dviejų galų. Durys - į pietus, o kambarys, kur Tamošius dirbdavo , - į rytus. Iš priemenės buvo durys į virtuvę, o šalia iš molio durys, jas atsidarius - iš molio padaryta spintelė.

Dulskas buvo kresnas, dužas, vidutinio dydžio, retos kalbos, burnotas, žilas. Mirė nuo senatvės. Į bažnyčią néjo, buvo netikintis, bet mirdamas šaukėsi kunigo. Kur Dulskos kapas, nežinau, bet Liudvinavo kapinėse ir tévas, ir sūnus Mikas guli.

Kryžininkas turėjo tris žmonas. Visos jaunos mirė. Senatvėje su dukterimi Magde gyveno. Iš viso Dulskas turėjo 8 vaikus: 2 sūnus ir 6 dukteris.

Mikas. Jis gudrus, į tévą toks. Turėjo geras rankas. Yra dar kryžius pas mus. Kryžių darė tévas, o stovą - Mikas.

Dirbdamas pas Bekampį, krito nuo prunto nugara ant

grendimo ir užsimušė.

Vincas , kai ženijosi, aš buvau kokių 7 metų. Mano mama buvo svočia. Per sūnaus vestuves Dulska grojo savo pasidarytomis kanklémis, gražiai smuikavo. Apsivedęs Vincas išėjo į Angliją. Iš ten tik vieną kartą parašė. Tėvui mažai padėdavo. Mirė Anglijoje.

Magdė gyveno su tėvu iki jo mirties. Magdulė buvo be nosies. Lyg tai vėžys ją édė. Paskui nuo žolių liga prapuolė. Ji mokėjo skaityti. Tėvas išmokino. Daug pasakų mokėjo, vaikams pasakodavo. Tur būt iš knygų buvo prisiskaičiusi. Jis vis verpdavo rateliu. Ant karščio negalejó dirbtí. Labai smarkiai mokėjo giedoti. Per 1914 metų karus išėjo į Rusiją. Užvalgiusi nėgerų grybų, mirė.

Pranė buvo išvažiavusi į Vokietiją. Grįžo, parvežé vaiką ir paliko Akstinavičienei, o pati išvyko į Daniją. Ten ir mirė.

Bronė išvažiavo į Angliją pas Vincą. Ten apsiženijo su Šnekučiu. Jis mirė Anglijoje, o ji grįžo į Lietuvą ir apsigyveno Keturvalakuose. Ten ir mirė.

Ona išėjo už Akstinavičiaus. Jos sūnus $\bar{J}_o$ nas. Dar gyvas, gyvena Kaune.

Ieva mergomis mirė. Buvo šlubukė.

Petronélė vaiką mergaudama turėjo. Atėjo boba, bet nežiurėjo. Sako, jei taip padaré, tegul kankinasi. Vaikas užduso, mirė ir motina.

x x x

Pasakoja Dulskaitė Ona,
gyv. Kūloku kaime

Dulska rusų generolui dar prieš 1907 metus cigarny - čią padarė. Labai buvo graži.

Pasakoja Dulskaitė Ona ir
Papeikienė Antanina

Tamošius Dulkska mėgo muziką. Jis išmokė smuikuoti ir mūsų tévą.

Mūsų tévas papasakojo, kaip Dulkska jam skundėsi, kad nesiseka dirbti. Jis vis nemokėjo ant medžio uždėti kūno spalvos blizgesį : vos tik pradžiuodavo, dažnai sutrūkinėdavo, birdavo.

Kartą sapne Dulskai kažkoks nepažistamasis pataręs, kaip dažyti. Dulkska po to dažnai sakydavo: "Nesiseka, reikia paklausti nepažistamujų sapne".

Žmonės sakydavo, kad Dulkska moka velnią iššaukti. Kartą mūs mama rintai Dulskos paprašė, kad parodytų jai velnią. Jis ramiai pasakė: "AŠ galiu tą greitai padaryti. Bet žinoki, kad iš baimės mirsi - vaikai liks našlaičiai". Mama pabūgo.

Dulskos trobelė stovėjo ant mūsų žemės, Kūlokų kaime. Po kelerių metų tévai pirko Padovinio ribose pievos. Iki reikia - mo ploto truko 80 arč. Tada atmatavovo atskirai 80 arč Danieliškių kaime. Ši žemė labai patiko Dulskai. Prašė perleisti jam tą pievą. Tévas sutiko. Greitai ant Dovinės kranto išaugo stubelė. Ten Dulkska išgyveno savo amžių ir numirė senas.

Savo drožiniams jis naudojo klevą. Jo padaryti kryžiai buvo ant Kūlokų kapų, ant Liudvinavo bažnyčios šventoriaus. Ant Liudvinavo kapų Dulskos darytų kryžių buvo nedaug. Ir tie jau išnykę.

Dulskos trobelė stovėjo šonu į Dovinės upę. Prie namo augo du žydinčių karklų krūmai : vienas vienoj pusėj durų, kitas - kitoj. Jie žydėjo ružavais žiedeliais. Už kerų buvo gėlių darželis. Abiejose tako pusėse, einant į duris, buvo du suoleliai.

Dulskos kapą iki 1914 met karo prižiūrėjo Magdė. Kai ji, išvažiavus į Rusiją mirė, kapo niekas nebetaisė, jis išnyko.

Néra ir Dulskos trobelės. Per 1914 metų karą ji ar sudėgė, ar kareiviai suardė apkasams.

Įrankius, dukteriai nereikalingus, po tévo mirties giminės ir kaimynai išnešiojo.

KAIP GRAŽIAUSIA PASAKA

Apie tai, kaip geriau pažymėti šiemetinių rašytojo jubiliejų kolūkio kultūros darbuotojai galvojo iš anksto. Jiems norėjos, kad šis renginys būtų ypatingas, kad į jį atėję žmonės pajustų, jog jis skirtas K. Borutai.

Per visą vasarą, tris kart per savaitę, atitrükė nuo nepabaigiamų kaimo darbų, žmonės repetavo, stengdamiesi kuo įtaigiau perteikti šio K. Borutos kūrinio grožį.

Tą dieną penki dailiūs vežimėliai, traukiami gražiausiu žirgų, apvažiavo visas Žemaitės kolūkio gyvenvietes. Liudvinavo ir Šilavoto, Liudvinavo, Užgirių ir Kūloku žmonės kviesliai bei muzikantai kvietė vakare atvykti į šventę. Ir, kaip prisipažino patys rengėjai, niekas net nesitikėjo, kad žmonių bus šitokia daugybė. Net visko matę svečiai buvo nustebinti. O svečių buvo sulaukta nemažai: atvyko rašytojo žmona Elga Borutienė, duktė Eglė Borutaitė – Makariūnienė, rašytojas Vytautas Petkevičius, literatūros kritikas Vytautas Kubilius, žurnalistė Niujolė Čižikienė, Kauno dramos teatro aktoriai Regina Varnaitė ir Vytautas Eidukaitis.

... Vakarėjo. Prie sodybos rašytojo téviškėje pasigirdo lietuvių liaudies daina, o paskui paties rašytojo balsas. Tai paskutinis K. Borutos įrašas, tame skamba jo eilės. Ir šis balsas tarsi atvėrė svetingas Borutų seklyčios duris. Žemaitės kolūkio pirmininkas J. Isoda pakvietė svečius apžiūrėti muziejų. Po to žirgų traukiamais vežimėliais jie buvo nuvežti į kiek atokiau nuo sodybos esančią renginio vietą.

Kaimiškomis vaišėmis – duona, sūriu ir pienu buvo sutikti gerbiami svečiai, Liudvinavo vidurinės mokyklos šokėjai jiems pašoko "Pasveikinimo šoki", o Želvelės kolūkio kelių kartų šokėjos – "Obelėlę motinėlę. Apie rašytojo kūrybą, jos ypatumus, apie originalią K. Borutos asmenybę kalbėjo V. Kubilius ir V. Petkevičius, mokytoja M. Stočkuvienė papasakojo apie tai, kaip téviškėje gerbiamas ir saugomas rašytojo atminimas, kalbėjo apie "Baltaragio malūno" ypatybes. Aktoriai R. Varnaitė ir V. Eidukaitis suvaidino išstrauką iš šio kūrinio.

"Baltaragio malūnas" nei pasaka, nei padavimas - jis atsirado kaip mano Širdies raštas apie save patį ir savo kraštą, kuris mane žavi kaip gražiausia pasaka. Tai K.Borutos žodžiai apie šį savo kūrinių. Ir kaip gražiausių pasakų pradėjo pasirodymą Žemaitės kolūkio saviveiklininkai. Plykstelėjo renginio vedėjos E. Dabašinskienės uždegtas laužas, subėgo prie jo si-jonu pasikaišiusios mergaitės ir basakojai bernai, kažkur sute-mose sužvinga žirgai... Nerimavo ir blaškėsi Jurga (J.Rutkaus-kaitė), atkakliai savo tikslą siekė Girdvainis (J.Kalvaitis), Pinčiuko (M.Stralkus) pinkles nesékmingai stengési nugaléti Baltaragis (G.Stralkus). O kur kiti išraiškingi ir įsiminantys šio kūrinių herojai. Raupys (V.Lastauskas), Šešelga (R.Pautie-nis), Anupras (J.Moneika). O apie E.Plytninkienę (ji vaidino Uršulę) žiurovai kalbėjo, kad ji pasirodžiusi ne praščiau už pačią Varnaitę. Vaidinimo metu skambėjo senovinės lietuvių liau-dies dainos, smagiai sukosi šokėja. Ir žirgai buvo tikri - sma-gūs ir grakštūs.

Baigiantis šventei, vėl pasirodė Jurga su Girdvainiu, apdovanojo gélémis svečius - tarsi išdalindama savo Širdies šilu-mą. O po to prasidėjo smagi gegužė. Labai šiltai svečiai atsi - liepė apie šią gražią, savitą ir labai nuoširdžią šventę, stebé-josi rengėjų išradinguu ir tokiu dideliu žiurovų susidomėjimu.

